

Azərbaycan Respublikası
Dövlət Gömrük Komitəsi

Dövlət Gömrük
Komitəsinin Akademiyası

PANDEMIYA ŞƏRAİTİNDƏ AII MƏKTƏBLƏRDƏ MƏSAFƏDƏN TƏHSİL: PROBLEMLƏR VƏ İMKANLAR

TƏLƏBƏLƏRİN PANDEMIYA DÖVRÜNDƏ MƏSAFƏDƏN TƏHSİL TƏCRÜBƏLƏRİ

MÜNDƏRİCAT:

Tədqiqatın əhatə dairəsi.....	3
İştirakçılara dair məlumatlar.....	6
Onlayn təhsil alətləri.....	9
Keyfiyyət göstəriciləri.....	11
Şərhlər.....	17
Təkliflər.....	24

COVID-19 pandemiyası bütün dünyada olduğu kimi ölkəmizdə də təhsilin ənənəvi qaydada davam etdirilməsi imkanlarını xeyli dərəcədə məhdudlaşdırmışdır. Yaranmış xüsusi şəraitdə məsafədən təhsil haqqında kifayət qədər məlumatı və təcrübəsi olmayan təhsil müəssisələri tədris prosesini davam etdirmək üçün alternativ variantlardan istifadə etməyə çalışmışdır.

Pandemiyanın gedişatına dair qeyri-müəyyənliyi, eləcə də məsafədən təhsilin getdikcə artan əhəmiyyətini nəzərə alan Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyası Azərbaycanda pandemiya şəraitində ali məktəblərdə məsafədən təhsil prosesinin problemlərini və imkanlarını araşdırmaq məqsədilə layihə həyata keçirməyə qərar vermişdir. Layihə çərçivəsində ilk növbədə tələbələrin pandemiya dövründə məsafədən təhsil təcrübələri müxtəlif alətlər vasitəsilə ölçülmüşdür.

Bu məqsədlə Türkiyə Ali Təhsildə Keyfiyyət Şurasının (YÖKAK) müşaviri, Çankaya Universiteti Təhsil Fakültəsinin dekanı, pedaqogika üzrə elmlər doktoru, professor Buket Akkoyunlu, Hacettepe Universiteti Təhsil Fakültəsinin müəllimi, pedaqogika üzrə elmlər doktoru Gökhan Dağhan, təhsilin idarə edilməsi üzrə xaricdə təhsil almış mütəxəssislər - Xəzər Universiteti Humanitar, Təhsil və Sosial Elmlər Fakültəsinin dekanı, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Elza Səmədova, pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Könül Abaslı və Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyasının Monitoring və qiymətləndirmə şöbəsinin rəisi Araz Aslanlı araşdırma layihəsinə ekspert qismində cəlb edilmişdir.

Araşdırma əksəriyyətin təsəvvür və gözləntilərdən fərqli, çox maraqlı nəticələr ortaya çıxarmışdır. Hesab edirəm ki, araşdırmanın nəticələri məsafədən təhsilin təşkilatçıları, həyata keçirənləri və iştirakçıları üçün problemlərin aradan qaldırılması və imkanların artırılması istiqamətindəki fəaliyyətlər baxımından faydalı olacaqdır.

Qulu Novruzov

*Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyasının rəisi,
gömrük xidməti polkovniki*

TƏDQIQATIN ƏHATƏ DAİRƏSİ

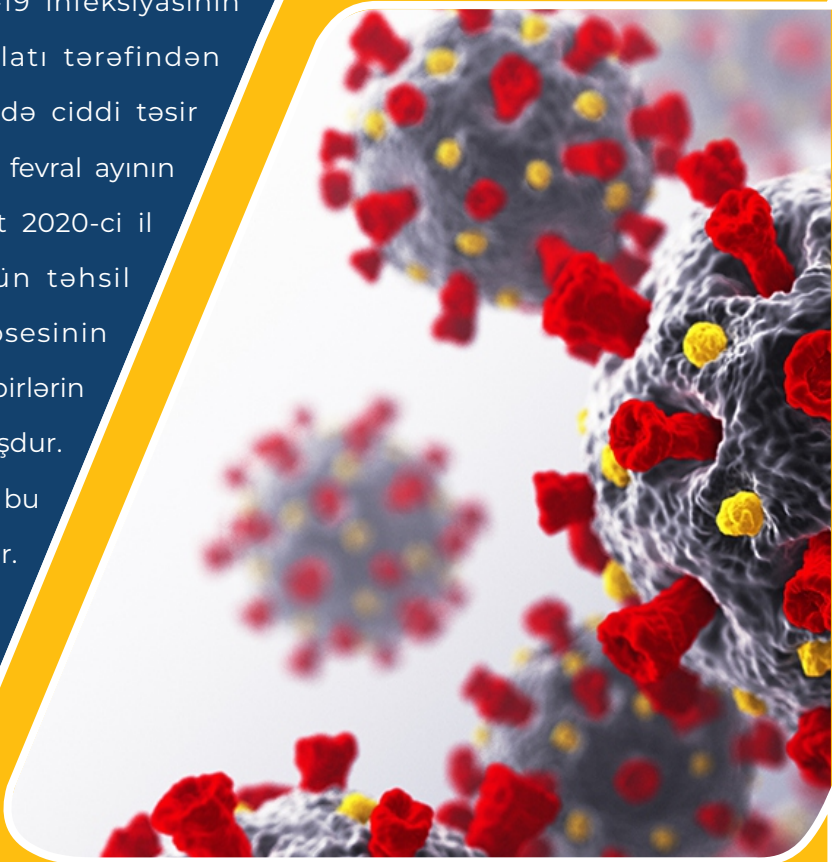
Dünyanın böyük bir hissəsində COVID-19 infeksiyasının yayılması və Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı tərəfindən pandemiya elan edilməsi təhsil sahəsinə də ciddi təsir göstərmişdir. Ölkəmizdə ilk yoluxma faktının fevral ayının sonunda qeydə alınmasından sonra 2 mart 2020-ci il tarixində mart ayının 3-dən 9-dək bütün təhsil müəssisələrində tədris, təlim-tərbiyə prosesinin dayandırılmasına və bununla bağlı bütün tədbirlərin təxirə salınmasına dair qərar qəbul olunmuşdur.

Daha sonra qəbul edilmiş bir neçə qərarla bu müddət tədris ilinin sonuna qədər uzadılmışdır.

Beləliklə, 2019/2020-ci tədris ilinin yaz semestrində tədris prosesi təcili və məcburi şəkildə məsafədən təşkil edilməyə çalışılmışdır.

Yaranmış fəvqəladə vəziyyət qarşısında məsafədən təhsil sistemi haqqında kifayət qədər məlumatı və təcrübəsi olmayan təhsil müəssisələri tədris prosesini davam etdirmək üçün alternativ variantlardan istifadə etməyə çalışmışdır.

Təhsil müəssisələrinin bəziləri mart ayının 10-dan etibarən bu istiqamətdə ilk addımları atmağa çalışmış, ümumilikdə isə ali məktəblərin bəziləri mart ayının sonundan etibarən, bəziləri isə aprel ayı ərzində intensiv şəkildə fəvqəladə vəziyyət şəraitində məsafədən təhsilə başlamışdır.

“2019/2020-ci tədris ilinin yaz semestrində tədris prosesi təcili və məcburi şəkildə məsafədən təşkil edilmişdir.”

“Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyası tərəfindən Azərbaycanda pandemiya şəraitində ali məktəblərdə məsafədən təhsil prosesinin problemlərini və imkanlarını araşdırmaq məqsədilə layihə həyata keçirilməsinə qərar verilmişdir.”

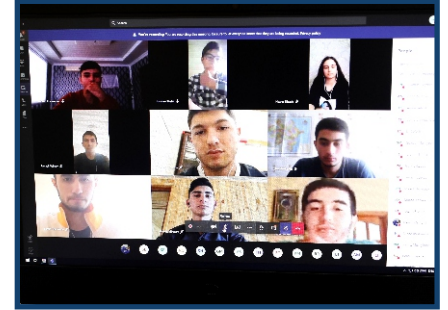
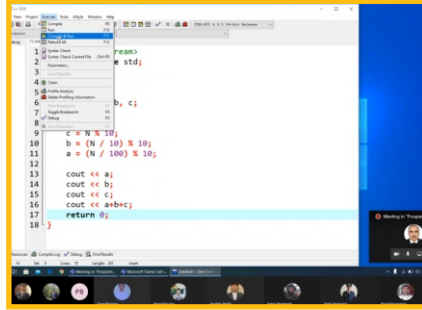
Tədris və qiymətləndirilmə prosesi müxtəlif forma və metodlarla da olsa, bütün ali təhsil müəssisələrində məsafədən təşkil edilmişdir.

Dövlət Gömrük Komitəsinin Akademiyası tərəfindən həyata keçirilən layihə çərçivəsində Azərbaycanda pandemiya şəraitində ali məktəblərdə məsafədən təhsil prosesinin problemlərini və imkanlarını araşdırmaq məqsədilə tələbələrin pandemiya dövründə məsafədən təhsil təcrübələrinin müxtəlif alətlər vasitəsilə ölçülməsinə qərar verilmişdir.

Araşdırmanın iki mərhələdə həyata keçirilməsi planlaşdırılmışdır. İlk mərhələ məsafədən tədris dövrünün sorğu aləti vasitəsilə, ikinci mərhələ isə bütün növ qiymətləndirmələr (seminarlar, imtahanlar və s.) da daxil olmaqla bütövlükdə məsafədən təhsil prosesinin müsahibələr yolu ilə dəyərləndirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. Bu hesabat araşdırmanın ilk mərhələsinin nəticələrini əks etdirir.

Sinxron və asinxron formada təşkil edilən təhsil prosesi ilə əlaqədar tələbələrin ümumi yanaşmalarının, motivasiyalarının, texniki və rəqəmsal hazırlıq və bacarıqlarının, həmçinin təhsil müəssisələrinin texniki dəstək sistemlərinin səviyyəsinin, müəllimlərin məsafədən təhsilə hazırlıq və tələbələrin gözləntisini qarşılama səviyyələrinin və dərslərin keyfiyyətinin araşdırılması məqsədilə məsafədən təhsil prosesinə qoşulan tələbələr arasında 2020-ci ilin aprel-may ayları ərzində onlayn sorğu keçirilmişdir. Ölçmənin mümkün qədər düzgün aparılması üçün sorğunun suallarının formalaşdırılması prosesinə yerli və xarici ekspertlər cəlb edilmişdir.

Sorğuda tələbələrin yüksək səviyyədə iştirakını təmin etmək üçün bu barədə sosial şəbəkələr vasitəsilə məlumat paylaşılmış, əlavə olaraq sorğunun linki müxtəlif tələbə təşkilatlarına göndərilmişdir. Sorğuda Azərbaycanda fəaliyyət göstərən həm dövlət, həm özəl, həm xüsusi təyinatlı, həm də region universitetlərin tələbələri iştirak etmişdir. Google Form üzərində yaradılmış anketdəki sualları 3963 tələbə cavablandırmışdır.

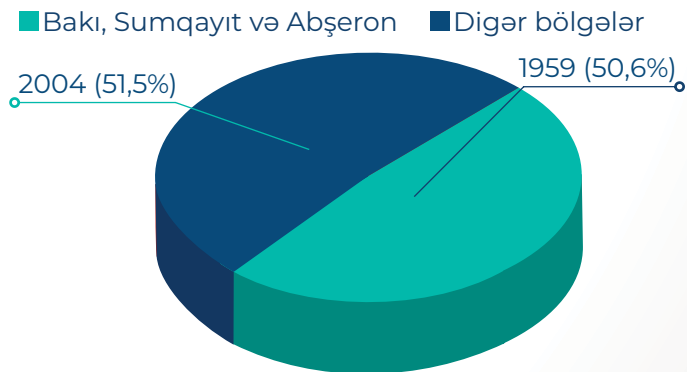
Fövqəladə şəraitdə ölkə üzrə məsafədən təhsili müxtəlif aspektlərdən qiymətləndirməyi hədəfləyən bu tədqiqatın məqsədi ayrı-ayrılıqda universitetlərin vəziyyətini araşdırmaq və ya müqayisə etmək deyildir. Əsas məqsəd ümumilikdə Azərbaycan ali təhsil məkanındakı tələbələrin ani olaraq qarşı-qarşıya qaldıqları bu vəziyyətə münasibətlərini, qarşılaşdıqları çətinlikləri öyrənmək və “ehtiyac analizi” aparmaq olmuşdur.

Sorğuda iştirak edən tələbələrə aid demoqrafik məlumatlar və pandemiya dövründə fəvqəladə şəraitdə məsafədən təhsillə bağlı təhsilalanların fikirləri aşağıda təqdim edilmişdir.

İŞTİRAKÇILARA DAİR MƏLUMATLAR

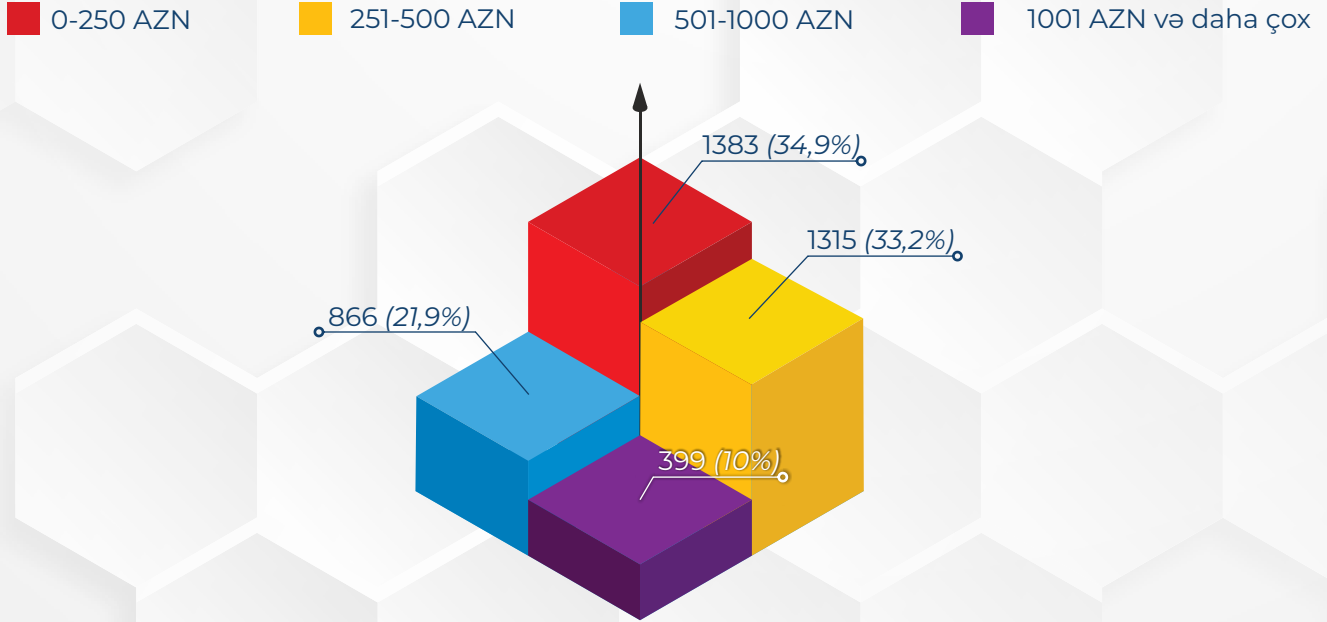
Pandemiya ilə əlaqədar olaraq təhsilin məsafədən təşkil olunması prosesində tələbələrin yaşadığı bölgələrə görə bölgüsü Qrafik 1-də göstərilmişdir.

Sorğuda iştirak edən tələbələrdən 1959-u pandemiya ilə əlaqədar dərslərin məsafədən keçirildiyi dövrdə dərslərə Bakı, Sumqayıt və Abşeron rayonu ərazisindən, 2004-ü (51,5%) isə digər yaşayış məntəqələrindən qoşulduğunu qeyd etmişdir.

Qrafik 1. Tələbələrin yaşadığı bölgələrə görə bölgüsü

Tələbələr ailələrinin ümumi aylıq gəlirinə görə bölgüsü Qrafik 2-də göstərilmişdir.

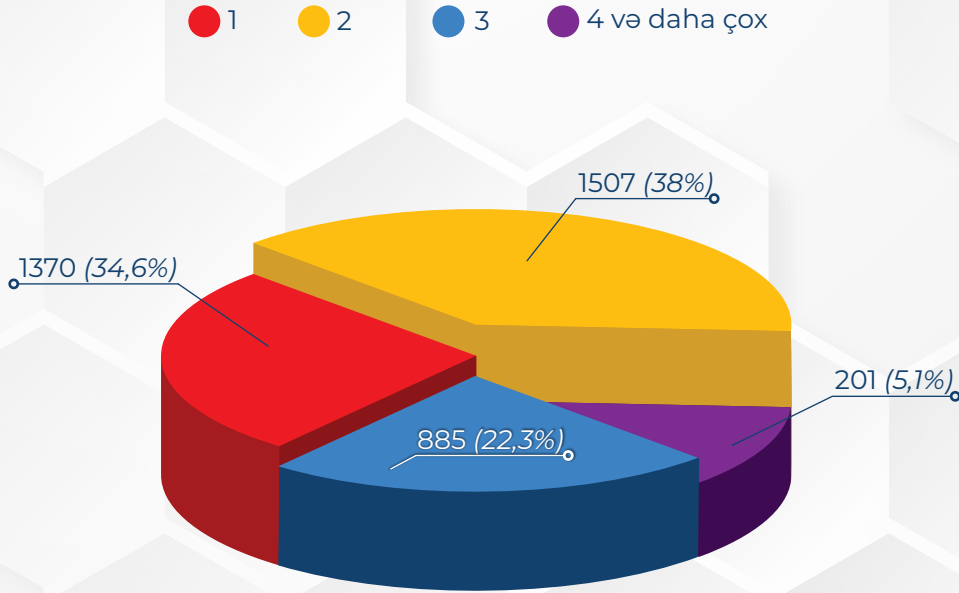

Qrafik 2. Tələbələr ailələrinin ümumi aylıq gəliri

Tələbələr ailələrinin ümumi aylıq gəlirinə görə bölgüsü aşağıdakı şəkildədir: Ailəsinin ümumi aylıq gəliri 0-250 AZN arasında olan tələbələr sayı 1315 (33,2%), 251-500 AZN arasında olanların sayı 1383 (34,9%), 501-1000 AZN arasında olanların sayı 866 (21,9%), 1001 AZN və daha çox olanların sayı isə 399-dur (10,1%).

Tələbələr ailələrində onlayn təhsilə qoşulan şəxslərin sayı üzrə bölgü Qrafik 3-də göstərilmişdir.

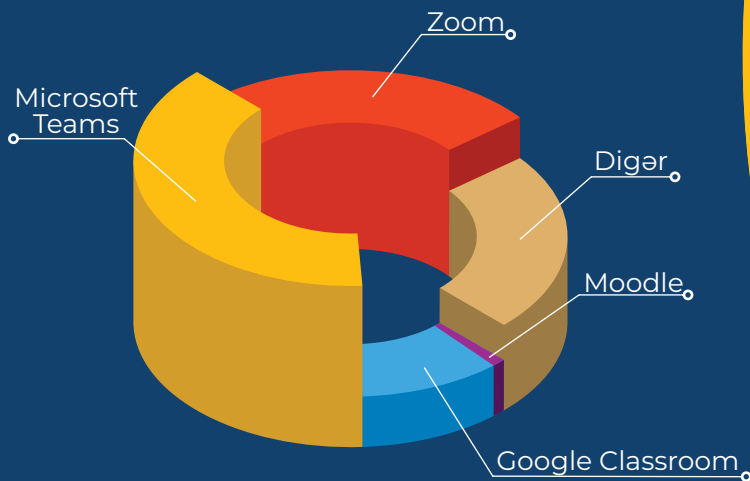

Qrafik 3. Tələbələr ailələrində onlayn təhsilə qoşulan şəxslərin sayı

Qrafik 3-dən görüldüyü kimi, tələbələr ailələrində onlayn təhsilə qoşulmaq məcburiyyətində olan şəxslərin sayı müxtəlifdir. Belə ki, ailəsində onlayn təhsilə qoşulan şəxs sayı 1 olan tələbələrin ümumi sayı 1370(34,6%), 2 olan tələbələrin sayı 1507(38%), 3 olanların sayı 885(22,3%), 4 və daha çox olanların sayı isə 201(5,1%) nəfərdir.

ONLAYN TƏHSİL ALƏTLƏRİ

Sorğuda iştirak edən tələbələr onlayn təhsil üçün ali təhsil müəssisələrinin (və ya fənn müəllimlərinin) müxtəlif platformalardan istifadə etdiyini qeyd etmişdir. İstifadə olunan platformalarla əlaqədar bölgü Şəkil 4-də göstərilmişdir.

Qrafik 4. Onlayn təhsil üçün istifadə olunan platforma

Sorğuda iştirak edən tələbələrdən 1597-si (40,3%) onlayn təhsil üçün ali təhsil müəssisəsinin (fənn müəlliminin) Microsoft Teams, 1406-sı (35,5%) ZOOM, 308-si (7,8%) Google Classroom, 4-ü (0,1%) Moodle, 648-i isə (16,4%) digər platformalardan istifadə etdiyini bildirmişdir.

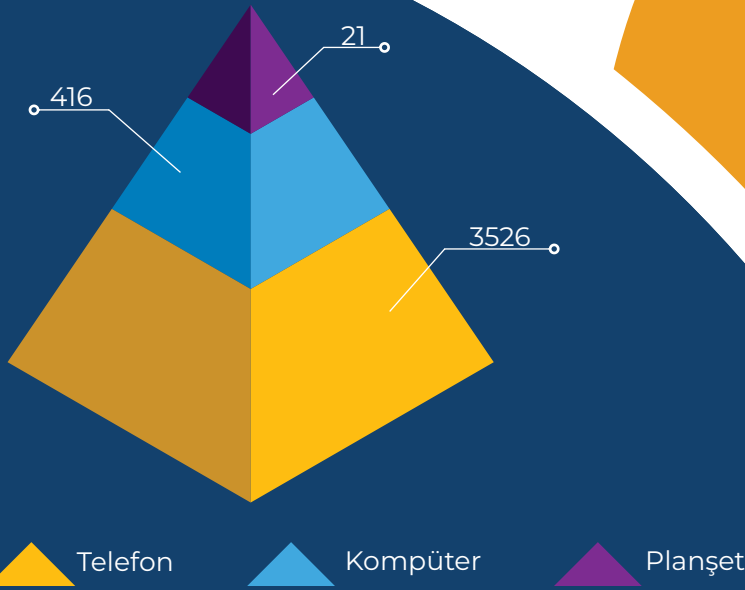
Google Classroom

Cisco
webex

Tələbələrə məsafədən təhsil prosesinə hansı elektron cihaz vasitəsilə qoşulduqlarına dair suala verdikləri cavabların bölgüsü Qrafik 5-də göstərilmişdir.

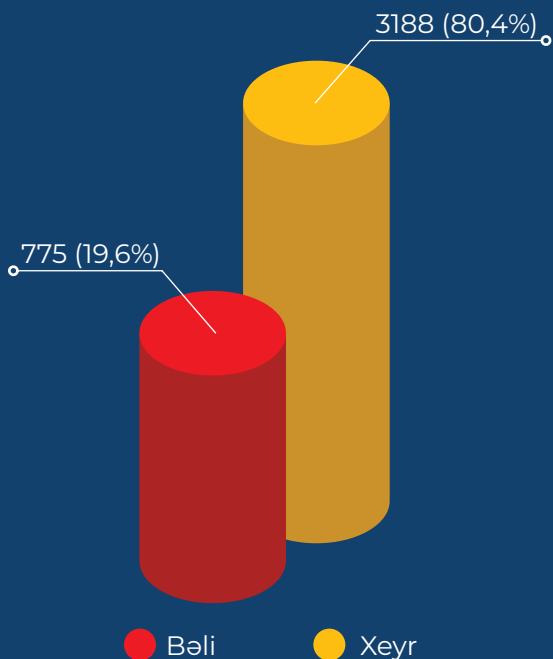
Qrafik 5. Məsafədən təhsil zamanı istifadə olunan elektron cihaz

Sorğuda iştirak edən tələbələrədən 3526 nəfəri (89%) məsafədən təşkil olunan dərslərə mobil telefon vasitəsilə qoşulduğunu ifadə etmişdir. Əlavə olaraq 416(10,5%) tələbə dərslərə kompüter vasitəsilə qoşulduğunu bildirmiş, sadəcə 21(0,5%) tələbə dərslərdə iştirak etmək üçün planşet istifadə etdiyini qeyd etmişdir.

KEYFIYYƏT GÖSTƏRİCİLƏRİ

Sinxron məsafədən təhsilin effektiv bir öyrənmə vasitəsi olub-olmadığı ilə bağlı tələbələrin cavabları Qrafik 6-da göstərilmişdir.

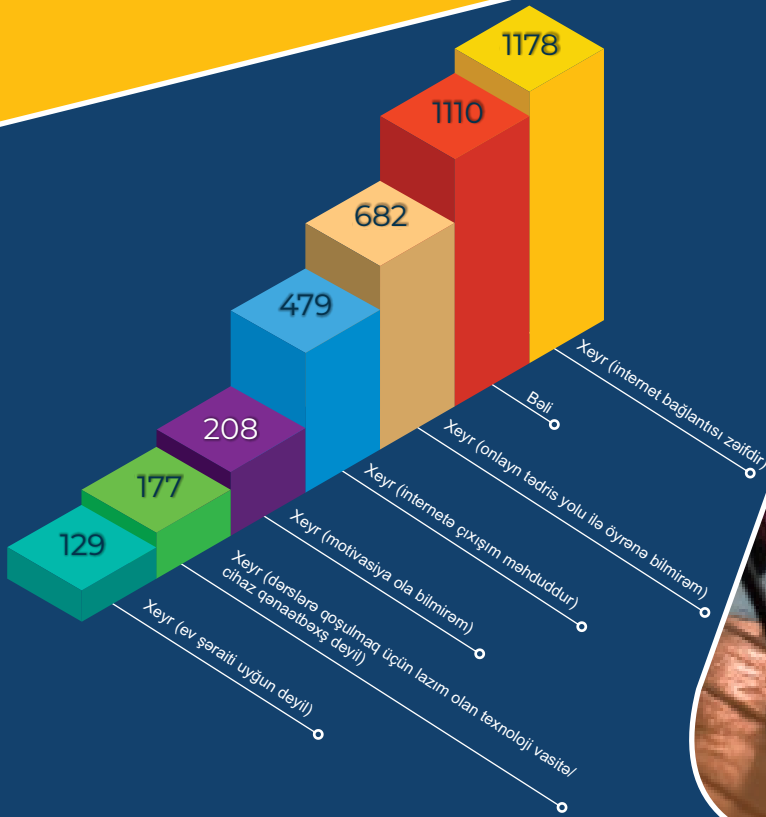

Qrafik 6. Sinxron məsafədən təhsilin effektiv bir öyrənmə vasitəsi olub-olmadığı ilə bağlı tələbələrin cavabları

Tələbələrin böyük bir hissəsi sinxron məsafədən təhsilin effektiv bir öyrənmə vasitəsi olmadığını düşünür. Belə ki, 3188 (80,4%) tələbə sinxron formada təşkil olunan məsafədən təhsilin effektiv bir öyrənmə vasitəsi olmadığını qeyd etmişdir. 775 (19,6%) tələbə isə bu formada təşkil olunan dərslərin effektiv olduğunu qeyd etmişdir.

“Məsafədən təhsil prosesinə davamlı və fəal olaraq qoşulursunuzmu?” sualına tələbələrin cavablarının bölgüsü Qrafik 7-də göstərilmişdir (mənfi cavabların səbəbləri də xüsusi olaraq qeyd edilmişdir).

Qrafik 7. Məsafədən təhsil prosesinə qoşulma ilə əlaqədar suala verilən cavabların bölgüsü

“Məsafədən təhsil prosesinə davamlı və fəal olaraq qoşulursunuzmu?” sualına tələbələr müxtəlif cavablar vermişdir. Belə ki, 1110 tələbə (28%) məsafədən təhsilə davamlı qoşulduğunu qeyd etmişdir. Dərslərə fəal və davamlı qoşula bilmədiklərini qeyd edən tələbələr bunu müxtəlif səbəblərlə izah etmişdir.

Tələbələr onlayn dərslərə fəal və davamlı olaraq qoşula bilməmələrinin səbəblərini bu şəkildə göstərmişdir:

“onlayn təhsilə fəal və davamlı olaraq qoşula bilmirəm, çünki internet bağlantısı zəifdir”	1178 tələbə (29,7%)
“onlayn təhsilə fəal və davamlı olaraq qoşula bilmirəm, çünki onlayn tədris yolu ilə öyrənə bilmirəm”	682 tələbə (17,2%)
“onlayn təhsilə fəal və davamlı olaraq qoşula bilmirəm, çünki internetə çıxışım məhduddur”	479 tələbə (12,1%)
“onlayn təhsilə fəal və davamlı olaraq qoşula bilmirəm, çünki motivasiya ola bilmirəm”	208 tələbə (5,2%)
“onlayn təhsilə fəal və davamlı olaraq qoşula bilmirəm, çünki dərslərə qoşulmaq üçün lazım olan texnoloji vasitə/cihaz qənaətbəxş deyil”	177 tələbə (4,5%)
“onlayn təhsilə fəal və davamlı olaraq qoşula bilmirəm, çünki ev şəraiti uyğun deyil”	129 tələbə (3,3%)

Araşdırmada onlayn dərslərin prosesi, dərslərin prosesinde meydana çıxan texniki və digər problemlər və yaranmış problemlərin həlli ilə bağlı suallar soruşulmuşdur. Tələbələrin verdikləri cavablar aşağıda göstərilmişdir:

Sistemdəki texniki problem və çatışmazlıqlar qısa müddət ərzində ortadan qaldırılır.

Fənn müəllimləri dərslər barədə məni məlumatlandırır.

Məsafədən təhsil vasitəsilə aldığımla dərslərlə əlaqədar məlumatlandırılıram.

Məsafədən təhsillə əlaqədar suallarımı, fikirlərimi və rastlaşdığım problemləri fənn müəllimi ilə rahatlıqla paylaşa bilirəm.

Hər hansı bir problemlə qarşılaşdığım zaman fənn müəllimi tərəfindən lazımi dəstək göstərilir.

Hər hansı bir problemlə qarşılaşdığım zaman təhsil müəssisəsi tərəfindən lazımi dəstək göstərilir.

Dərslərimlə bağlı ehtiyacım olan biliyi necə və haradan əldə edəcəyimi bilirəm.

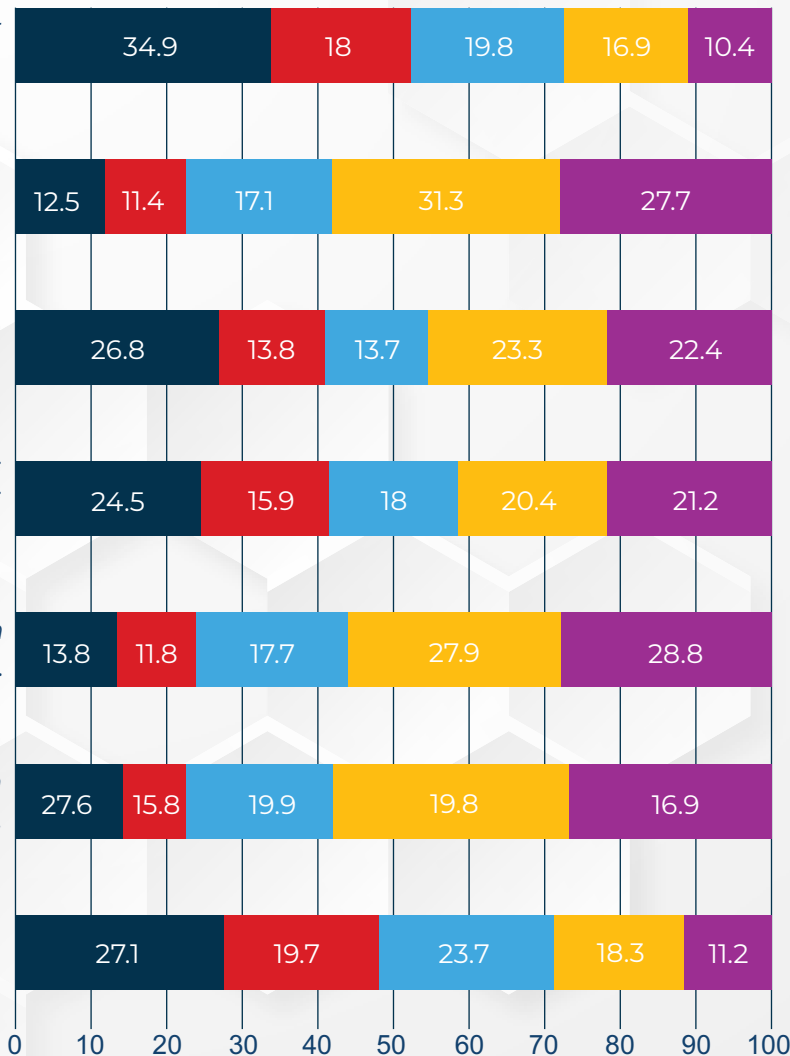
■ Qətiyyən razı deyiləm

■ Razı deyiləm

■ Qərarlıyam

■ Razıyam

■ Tamamilə razıyam

Qrafik 8. Tələbələrin onlayn təhsil prosesində texniki məsələlər ilə əlaqəli suallara verdikləri cavabların tezlikləri (%)

Fənn müəlliminin dərsi izah üçün istifadə etdiyi metodun effektiv olduğunu düşünürəm.

Məsafədən təhsildə fənn müəllimi ilə ünsiyyətin qənaətbəxş olmadığını düşünürəm.

Üzbəüz ünsiyyət əskikliyinə görə dərslərə həvəsim azalıb.

Məsafədən təhsilin dərslərdəki uğurlarıma mənfi təsir edəcəyini düşünürəm.

Məsafədən təhsil bəzi fənlərimiz üçün uyğun deyil.

Məsafədən təhsildə qiymət almaq çətinləşir.

Məsafədən təhsil müstəqil öyrənmə bacarığımı inkişaf etdirdi.

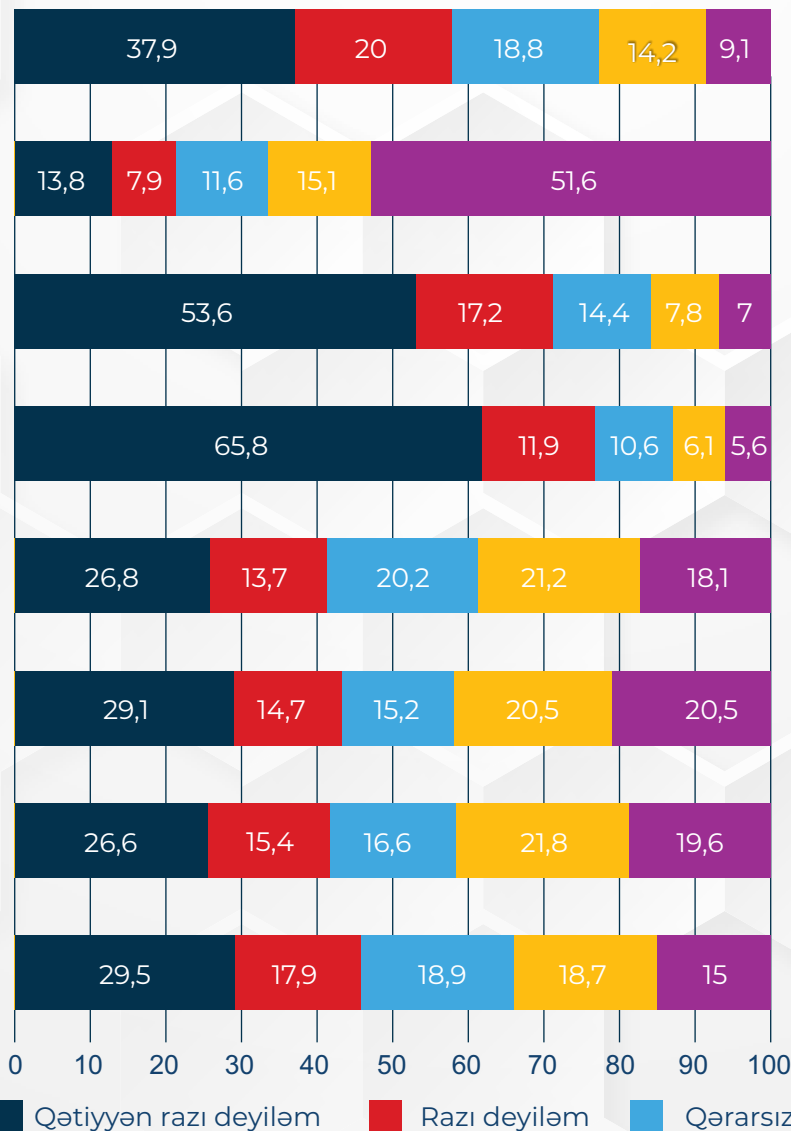
Texnoloji infrastruktur yetərlidir.

0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100

Qətiyyən razı deyiləm Razı deyiləm Qərarlıyam Razıyam Tamamilə razıyam

Məsafədən təhsil zamanı istədiyim məlumatı asanlıqla əldə edə və istifadə edə bilərəm.

Məsafədən təhsil sisteminin çox qarışıq olduğunu düşünürəm.

Məsafədən təhsil ənənəvi təhsildə qarşılaşmadığım materialları təmin etmək imkanı vardır.

Virtual siniflərin/dərslərin üzbəüz təhsilə bərabər olduğunu düşünürəm.

Virtual sinif tətbiqindən necə istifadə edəcəyimi bilirəm.

İştirak edə bilmədiyim sinxron (onlayn) dərslərin video yazılarına sonra baxa biləcəyimi bilirəm.

Sinxron (onlayn) dərslərin video yazıları dərstdən sonra əlçatandır.

Məsafədən təhsil zamanı fənn sillabuslarını rahat təmin edə bilərəm.

Qətiyyən razı deyiləm   Razı deyiləm   Qərarlıyam   Razıyam   Tamamilə razıyam

Qrafik 9. Məsafədən təhsil prosesinin keyfiyyətinə dair suallara verilən cavabların tezlikləri (%)

ŞƏRHLƏR

Azərbaycanda pandemiya dövründə fəvqəladə şəraitdə məsafədən təhsilin keyfiyyətinə təsir edən müxtəlif amilləri araşdırmağa çalışdığımız bu tədqiqatın nəticələri tədqiqata qoşulan tələbə sayı baxımından qiymətləndirildiyi zaman əldə edilən nəticənin ümumiləşdirmə aparmaq üçün qənaətbəxş olduğunu qeyd etmək mümkündür. Belə ki, sosial elmlər sahəsində aparılan elmi tədqiqatlarda hədəf kütlə (populyasiya) və seçilən kütlə (nümunə qrupu) anlayışlarından istifadə olunur.

Populyasiyanın üzərində tədqiqat aparmaq çox vaxt tədqiqatçıların daha çox zaman, enerji və maddi vəsait sərf etməsini zəruri edir. Ona görə də adətən populyasiyadan müxtəlif metodlarla nümunə təyin olunur. Nümunə isə populyasiyadan müəyyən qaydalar çərçivəsində seçilən və populyasiyanı təmsil etmək imkanına sahib olan, daha az sayda şəxsdən ibarət olan üzərində tədqiqat aparılacaq qrupdur.

Bu tədqiqatda populyasiya Azərbaycandakı bütün universitetlərdə təhsil alan tələbələr olaraq qəbul edilmişdir. Təhsil Nazirliyi tərəfindən təqdim olunan statistikalarda 2018/2019-cu tədris ilində Azərbaycanda ümumi tələbə sayı, xüsusi təyinatlı ali məktəblərdə təhsil alan tələbələr də daxil olmaqla 157,662 olaraq qeyd edilmişdir. Populyasiyanı təmsil edənlərə aid bu rəqəmin böyüklüyü nəzərə alındığı zaman bütün tələbələrin tədqiqatda iştirak edə bilməsi bir qədər real görünür. Ona görə də populyasiyadan meyarlara görə seçmə yolu ilə nümunələr seçilmiş və araşdırmanın “nümunə qrupu” formalaşdırılmışdır. Belə ki, meyar həm dövlət, həm özəl, həm xüsusi təyinatlı, həm də regionda fəaliyyət göstərən universitetlər olmuşdur. Tədqiqatçılar üçün etibarlılıq səviyyəsi və qəbul edilə bilən xəyata (yanılma payına) görə nümunənin böyüklüyünü hesablama cədvəli mövcuddur. Bu cədvələ əsasən araşdırmamızda etibarlılıq səviyyəsinin 90% (10% xəta) olması üçün nümunə qrupunun 269, 95% (5% xəta) olması üçün nümunə qrupunun 380, 98% (2% xəta) olması üçün nümunə qrupunun 533, 99% (1% xəta) olması üçün isə nümunə qrupunun 651 tələbədən ibarət olmasının kifayət edəcəyi hesablanmışdır.

“Tədqiqatda həm dövlət, həm özəl, həm xüsusi təyinatlı, həm də regionda fəaliyyət göstərən ali təhsil müəssisələrinin tələbələri iştirak etmişdir.”

“Onlayn dərslərə mobil telefon vasitəsilə qoşulma hallarının çox olmasının səbəblərindən biri tələbələrin ailə üzvləri arasında onlayn təhsilə qoşulanların sayının çoxluğuudur.”

Yekunlaşdırdığımız tədqiqatda isə ümumilikdə 3963 tələbə iştirak etmişdir. Beləliklə, araşdırmada iştirak edən tələbələrin nümunə üçün lazım olan rəqəmdən daha böyük olduğu nəzərə alındığı zaman tədqiqatdan əldə olunan nəticələrin ümumiləşdirmə etmək üçün uyğun olduğu qeyd edilə bilər. Tədqiqat qrupundan əldə edilən məlumatlar əsasında tələbələrin fəvqəladə şəraitdə məsafədən təhsilə münasibətlərini, qarşılaşdıqları çətinlikləri və ehtiyaclarını aşağıdakı şəkildə təhlil etmək mümkündür. Öncəliklə qeyd edilməlidir ki, sorğuda iştirak edən 3963 tələbədən 3526-sının (88,9%) məsafədən təhsil prosesinə telefon vasitəsilə qoşulması bu tələbələrin hamısının kompüterinin olmadığını tam olaraq göstərməsə də, məsafədən təhsil prosesində elektron formada qrup tapşırıqlarının və layihələrin hazırlanması, eləcə də görüntülü və yazılı imtahan tapşırıqlarının icra edilməsində məhdudiyətlər yaradacağına ehtimal verməkdədir. Onlayn dərslərə mobil telefon vasitəsilə qoşulma hallarının çox olmasının bir digər səbəbi kimi

tələbələrin ailə üzvləri arasında onlayn təhsilə qoşulanların sayının da təsiri olduğu qeyd edilə bilər. Belə ki, 3963 tələbədən sadəcə 1370 (34,6%-i) nəfəri ailədən onlayn təhsilə qoşulan tək şəxs olduğunu, 2593 (65,4%-i) nəfəri isə ailənin iki və daha çox üzvünün onlayn təhsilə qoşulduğunu qeyd etmişdir. Bu da özlüyündə ailədə fərd sayına düşən kompüter sayındakı məhdudiyəti də göstərə bilər.

Eyni zamanda sorğuda iştirak edən tələbələrin 68,1%-nin ailələrinin aylıq gəlirinin 0-500 AZN arasında olduğu və 65,4% tələbənin ailəsində də onlayn təhsilə birdən çox şəxsin qoşulduğunu nəzərə alsaq, bu göstəriciləri ölkədə pandemiya dövründə fəvqəladə şəraitdə təşkil edilən məsafədən təhsilə mənfi yöndə təsir edən və keyfiyyətin azalmasına səbəb olan bir amil kimi qiymətləndirmək mümkündür.

Pandemiya şəraitində məsafədən təhsilə davamlı və fəal şəkildə qoşulan tələbə sayının cəmi 28% olması, 72% tələbənin aşağıda qeyd edilən səbəblərdən dərslərdə fəal və davamlı qoşula bilməməsi tədqiqatın ortaya çıxardığı önəmli və üzərində düşünülməsi vacib olan məsələlərdəndir. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, ölkədə pandemiya şəraitində məsafədən sinxron (onlayn) təhsilin keyfiyyətinə təsir edən əsas faktorlardan biri də ölkə ərazisində internet ilə bağlı infrastrukturun qənaətbəxş olmamasıdır. Sorğuda iştirak edən tələbələrin 49,5%-i Bakı, Sumqayıt və Abşeron rayonu ərazisində yaşadığını ifadə etmişdir. Buna baxmayaraq, məsafədən təhsilə davamlı və fəal qoşulan tələbə sayının 28% olması və ümumi tələbə sayının 46,3%-nün texniki problemlə qarşılaşdığı, təqribən 7,8%-nin sosial problem yaşadığı, ümumilikdə isə təqribən 50% tələbənin texniki və sosial səbəblərdən sinxron (onlayn) məsafədən təhsilə qoşula bilmədiyi ortaya çıxmışdır. Bu da öz növbəsində cari semestrə sinxron (onlayn) məsafədən təhsilə qoşula biləcək tələbə sayına və bu təhsilin keyfiyyətinə mənfi yöndə təsir edəcək amillərdən biridir.

Regionlarda infrastrukturun daha zəif olduğu və ailədə fərd başına düşən kompüter sayının qənaətbəxş olmadığı da nəzərə alınmalıdır.

Distant təhsil (məsafədən təhsil) təcrübəsi ilə ilk dəfə pandemiya dövründə tanış olan tələbələrin məsafədən öyrənməyə hazır olmadıqları, motivasiyalarının aşağı olduğu tədqiqat nəticəsində anlaşımaqdadır.

Belə ki, tələbələrdən :

80,5% - sinxron (onlayn) məsafədən təhsilin effektiv bir öyrənmə vasitəsi olmadığını ;

22,4% - məsafədən təhsil növü ilə öyrənmə bilmədiyini və motivasiya ola bilmədiyini, bu səbəbdən də məsafədən təhsilə davamlı və fəal olaraq qoşulmadığını ifadə etmişdir. Sorğuya cəlb olunan tələbələrdən :

27,3% - ali təhsil müəssisələrinin istifadə etdikləri platformalarda yaranan texniki problemlərin və çatışmazlıqların qısa müddətdə ortadan qaldırıldığını ;

59,1% - fənn müəllimlərinin tələbələri dərslər prosesində məlumatlandırdığını ;

45,5% - onlayn dərslərlə əlaqədar məlumatlandırıcı elektron məlumatlar aldığını ;

41,6% - rastlaşdığı problemləri rahatlıqla müəllimləri ilə bölüşdüyünü ;

56,7% - hər hansı bir problemlə qarşılaşdığı zaman fənn müəllimi tərəfindən lazımi dəstək göstərildiyini;

36,7% - təhsil müəssisəsi tərəfindən lazımi dəstək göstərildiyini ;

29,5% - dərslərlə əlaqədar ehtiyacı olan biliyi haradan və necə əldə edəcəyini bildiyini ;

38,4% - müəllimlərin onlayn təhsildə istifadə etdiyi metodun səmərəli olduğunu ;

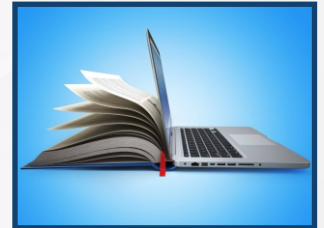
65,6% - məsafədən təhsildə fənn müəllimi ilə ünsiyyətin qənaətbəxş olduğunu ;

75,2% - üzbəüz ünsiyyət əskikliyi səbəbindən dərslərə həvəsinin azaldığını ;

74,4% - məsafədən təhsilin təhsil prosesindəki uğurlarına mənfi təsir edəcəyini ;

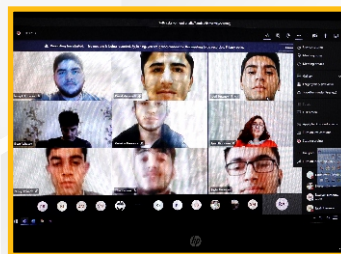
82,8% - məsafədən təhsilin bütün fənlər üçün uyğun olmadığını ;

70,4% - məsafədən təhsildə qiymət almağın çətin olduğunu qeyd etmişdir.

Həmçinin:

- 22,7% - məsafədən təhsilin müstəqil öyrənmə bacarığını inkişaf etdirdiyini;
- 17,9% - texnoloji infrastrukturun yetərli olduğunu;
- 23,3% - məsafədən təhsil zamanı istədiyi məlumatı asanlıqla əldə etdiyini və istifadə edə bildiyini;
- 66,7% - məsafədən təhsilin çox qarışıq olduğunu;
- 14,8% - məsafədən təhsilin üzbəüz təhsildə qarşılaşmadığı materialları təmin etdiyini;
- 11,6% - məsafədən təhsilin üzbəüz təhsilə bərabər olduğunu;
- 39,3% - virtual sınıfdan istifadə etməyi bacardığını;
- 41,4% - onlayn dərslərin video yazılarının əlçatan olduğunu;
- 40,9% - onlayn qoşula bilmədiyi dərslərin video yazılarından daha sonra yararlına biləcəyini;
- 33,7% - isə məsafədən təhsildə fənn sillabuslarını rahat təmin etmənin mümkünlüyünü qeyd etmişdir.

- Sorğuda iştirak edən tələbələrin pandemiya şəraitindəki təhsillə bağlı razı qaldığı məqamlardan biri fənn müəllimləri ilə ünsiyyət və müəllimlərin tələbələrə göstərdiyi dəstəkdir. Belə ki, tələbələrdən:
- 59,1% - fənn müəllimlərinin tələbələri dərs prosesi barədə məlumatlandırdığını;
  - 56,7% - hər hansı bir problemlə qarşılaşdığı zaman fənn müəllimi tərəfindən lazımı dəstək göstərildiyini;
  - 65,6% - məsafədən təhsildə fənn müəllimi ilə ünsiyyətin qənaətbəxş olduğunu bildirmişdir.

Azərbaycanlı tələbələrin məsafədən təhsil prosesində qarşılaşdıqları çətinliklərlə bağlı suallara verdikləri cavablar əlaqəli şəkildə təhlil edildiyi zaman əslində tələbələrin təhsil müəssisəsi tərəfindən pandemiya şəraitində yaradılan təhsildən razı qalmadıqlarını ifadə etmək mümkündür. Belə ki, tələbələrin cəmi 27,3%-i ali təhsil müəssisələrinin istifadə etdikləri platformalarda yaranan texniki problemlərin və çatışmazlıqların qısa müddətdə ortadan qaldırılması ilə, 45,5%-i onlayn dərslərlə əlaqədar məlumatlandırıcı elektron məlumatlar aldığı qurumun əlaqədar şöbələrinin və müəllimlərin dəstəyindən razı qalmaları ilə, 36,7%-i isə təhsil müəssisəsi tərəfindən lazımi dəstək göstərilməsi ilə razılaşıır.

Sorgu nəticələri həmçinin aşağıdakı məsələlərdə (beynəlxalq təcrübədə də vurğulanan məsafədən təhsilin tələbləri istiqamətində hazırlanmış dərs materiallarının olmaması, fənn müəllimlərinin ənənəvi təhsildəki əsasən mühazirə və seminar üsulu ilə təşkil etdikləri dərsləri məsafədən təhsilə daşdıqları, məsafədən təhsilin tələb etdiyi layihə əsaslı dərslərin qurulmadığı, tələbələrin məsafədən təhsildə üzbəüz təhsildə qarşılaşdıqları materiallarla təmin edildiyi, tələbələrin fənn sillabuslarına və gözlənilən təlim nəticələrinə əlçatanlığında) məhdudiyətlər olduğu anlaşılmaqdadır.

TƏKLİFLƏR

Cari semestrdə ali təhsilin yenidən onlayn rejimdə təşkil edilməsi ilə əlaqədar olaraq ali təhsil müəssisələrinin rəhbərlərinin və təhsil siyasətini müəyyən edən qurumların məsafədən təhsilin daha keyfiyyətli təşkil edilməsi üçün aşağıdakı məqamları nəzərə almaları təklif edilir:

- Daha yüksək səviyyəli və texnoloji imkanları geniş platformalardan istifadə edilməsini təmin etmək ya da mövcud platformaların imkanlarının artırılmasına nail olmaq;
- Bütün tələbələrin daha intensiv və operativ məlumatlandırılması və həm texniki, həm də tədrislə əlaqədar məsələlər haqqında daha məlumatlı olmaları üçün qurum e-maillərinin istifadəsinin genişləndirilməsi, ixtisaslar və qruplar üzrə tyutorların təyin edilməsi;
- Akademik heyətin məsafədən təhsil üçün zəruri təlim metodlarına və texnologiyalara malik olması, təlim materiallarını hazırlaması və tələbələrin bu materiallardan istifadəsini təmin etməsi istiqamətində ixtisasartırma kurslarının və seminarların beynəlxalq əməkdaşlıq çərçivəsində təşkilinə önəm verilməsi;
- Tədris prosesində layihə əsaslı (Project based) təlim metodlarının və alternativ qiymətləndirmə üsullarının istifadəsinin genişləndirilməsi yolu ilə tələbələrin müstəqil öyrənmə bacarığının inkişaf etdirilməsi.

+994 12 404-12-00

www.ascca.edu.az

info@ascca.edu.az

fb.com/gomrukakademiyasi

Bakı şəhəri, Zəbrat-Maştağa şosesi, 2

